

ALEVÎ VE BEKTAŞÎ HALK ŞİİRİNDE ZÜLFİKÂRNÂME'LER

“ZULFIQARNAMES” ON ALEWI AND BEKTASHI FOLK POETRY

ПО ПОВОДУ “ЗЮЛЬФИКАРНАМЕЕВ” В НАРОДНЫХ СКАЗАНИЯХ АЛЕВИ-БЕКТАШИЕВ

Hayrettin İVGİN*

Öz

Hız. Ali'nin meşhur kılıcının adı Zülfikârdır. Hız. Muhammed bu kılıcı, Bedir Savaşı'nda (M. 13 Mart 624) ganimet olarak almış, Uhud Savaşı (M. 25 Mart 625) yapılırken bir ara çukura düşmüş, Hız. Ali onu bu çukurdan çıkardığında kendisine hediye etmiştir. Hız. Ali, ucu iki çatal olan bu eğri kılıçla, kâfirleri öldürerek Hız. Muhammedi korumuştur. Bu kılıçla ilgili olarak Hız. Muhammed'in bir hadisi şöyledir: “Ya Fetâ illa Ali, ya seyfe illa Zülfekâr” (Ali'den başka yiğit yoktur, Zülfikâr'dan başka üstün kılıç yoktur.)”

Alevî ve Bektaşîler tarafından bu kılıç bir savaş aracı olarak görülmez. Adaletin, hakkaniyetin, doğruluğun, mertliğin bir sembolü olarak benimsenler.

Gerek Fars edebiyatında gerekse Türk divan ve halk edebiyatında Hız. Ali ile birlikte Zülfikâr'ı öven mesnevi ve şiirlere “Zülfikârname” adı verilmektedir.

Alevî-Bektaşî şairleri, pek çok Zülfikârname yazmışlardır. Bu yazı, Zülfikârname-lerden söz etmektedir. Hız. Ali'yi, onun atı Döldül'ü ve kılıcı Zülfikârı öven şiirler çok fazladır. Bu yazıda; Sururî (XV. yy), Bolvadinli Hıfzî (XIX. yy), Ali Türabi Dede-Baba (XIX.yy), Geredeli Dertli (XIX. yy), Pîr Mehmed (XIX. yy), Âşık Halimî (XIX. yy.), Şih Safî (XVI. yy), Genci Abdal (XIX.yy), Kul Nesimî (XVII. yy), Viranî (XV. yy), Seydi Ali Reis-Katibî (XVI. yy) ve başka şairlerin Zülfikârnameleri örnek olarak gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Zülfikâr, Hız. Muhammed, Hız. Ali, Bektaşî şiirleri, Zülfikârname.

Abstract

Ali's famous sword's name is Zulfıqar. Mohammed took this sword as a booty on Battle of Bedir (AD 13 of March 624), had fallen into the pit on Battle of Uhud (AD 25 of March 625) and when Ali took it from that pit, he gave him as a present. Ali protect

* Halk Bilimi Araştırmacı-Yazar. Ankara/TÜRKİYE
(hayrettin@gmail.com)

Mohammed from heretics with this sword which has a shape like fork and not straight. A hadith of Hz. Muhammad regarding this sword is as follows: “Ya Fetâ illa Ali, ya seyfe illa Zülfekâr (There is no person more brave than Ali, there is no superior sword than Zulfıqar).

According to Alewi and Bektashi’s, this sword is not for fighting. It is a symbol of justice, fairness, accuracy, and manhood.

Masnavis and poems which praise Ali and Zulfıqar both in Persian literature and Turkish divan and folk literature are called “Zulfıqarname”.

Alewi-Bektashi poets wrote a lot of Zulfıqarname. This article mentions about Zulfıqarname. There are various poems which praise Ali, his horse named Duldul and sword Zulfıqar. In this article are shown as an example. Zulfıqarname of Sururî (XVth century), Hıfzî from Bolvadin (XIXth Century), Ali Tûrabi Dede-Baba (XIXth Century), Genci Abdal (XIXth Century), Kul Nesimî (XVIIth Century), Viranî (XVth Century), Seydi Ali Reis-Katibî (XVIth Century) and the others poets.

Keywords: Zulfıqar, Hz. Mohammad, Hz. Ali, Bektashi poems, Zulfıqarname.

Hazreti Ali’nin meşhur kılıcının adı Zülfikâr’dır. Hz. Ali ile Zülfikâr birbiriyle bütünleşmiştir. Zülfikârsız bir Hz. Ali düşünülemez.

Aslında bu kılıç Munebbih bin Haccâc ya da As bin Munebbih’in adlı bir kâfirin kılıcıdır. Hz. Muhammed bu kılıcı Bedir Savaşı’nda (13 Mart 624 Miladi-17 Ramazan 2 Hicri) ganimet olarak almıştır. Aslında kılıçın asıl adı: *Zülfekâr*’dır. Bu bileşik kelimedeki “*fekâr*” kelimesi; “omurga, bel kemiği” anlamına gelmektedir. “*Zül*” ise “sahip olan” demektir. Zülfikâr, bileşik kelimesi “Omurga gibi olan bu nesnenin sahibi” anlamına gelir. Bu kelime literatürlere *zülfikâr* olarak geçmiştir ve öyle kullanılmaktadır. Kılıçın üzerinde kanın akmasını sağlayan kanalcıklar olduğu için “*yivli*” anlamında *zülfikâr* dendiği de ifade edilir.

Uhud Savaşı (23 Mart 625 Miladi-3 Şevval 3 Hicri) yapılırken bir ara kâfirler, İslam ordusuna üstün gelmeye başlamışlardır. Bu gazvede Hz. Peygamberin mübarek iki diş aldığı bir darbeden dolayı kırılır, başı da yarılr. Bu sırada bir çukura da yuvarlanarak düşer. Hattâ, İbn-i Kumeyye “Muhammed öldü!” diye bir yaygara çıkarır. İslâm ordusu askerlerinin maneviyatları bozulur ve perişan bir halde etrafa dağılmaya başlarlar.

Hz. Peygamber bu arada Allah’tan yardım diledi. Cebrail (Cibril-i Emin) yetişti ve Hz. Resulallah’a “Ali’yi çağır!” dedi. Hz. Peygamber “Ali çok uzakta gelemez” deyince, Cebrail “Sen çağır, o gelir” dedi. Hz. Peygamber bu kere, “*Edrikni ya Ali! (yetiş ya Ali)*” diye bağırdı. Hz. Ali bu sesi duydu ve Hz. Peygamber’in yanına koştu, geldi. Hz. Peygamber’i düştüğü çukurdan çıkardı. Kendi gömleğini yırtarak Hz. Peygamberin başının yarasını sardı. Çok bitkin durumda olan Hz. Peygamber’i bir kayaya yaslandırdı. Onun önüne durarak her taraftan saldıran kâfirlere karşı onu korumaya başladı. Ama bu arada Hz. Ali’nin kılıcı da ikiye ayrılarak kırıldı. İslâm Peygamberi belindeki kılıcı, yani Zülfikâr’ı Hz. Ali’ye verdi. Hz. Ali bu kılıçla, kendilerine saldıran kâfirleri birer-ikişer tepelemeye başladı.

Sözün burasında şunu söylemek isterim ki, Alevîlerin inancına göre; Zülfikâr adlı kılıç Hz. Ali’nin savaşırken kırılan kılıçın yerine Cebrail tarafından gökten (semadan) indirilmiş ve Hz. Ali’ye verilmiştir. Bunun böyle olduğu İmam Rıza’dan aktarılan bir rivayete dayanmaktadır.

Hız Peygamber’i çukurdan çıkarıp, saldıran kâfirlere karşı Zülfikâr adlı kılıçla müdafa eden ve savaşın gidişatını İslâm ordusunun lehine çeviren Hz. Ali için Hz. Muhammed şunları söylemiştir: “*Ya fetâ illa Ali, ya seyfe illa Zülfikâr*” Yani, “Ali’den başka er (yiğit) yoktur, onun kılıçı Zülfikâr’dan daha üstün kılıç yoktur” demiştir.

Alevîlerin büyük bir bölümü, bu sözün Cebrail tarafından söylendiği rivayetine inanmaktadırlar. İslâm âleminde bu sözün bir hadis-i kutsi olduğu genel kabul görmektedir. Bu klişe halinde olan söz; Alevî ve Bektaşîler tarafından Hz. Ali’yle özdeşleştirilerek Zülfikâr bir sembol olarak kutlu yerini almıştır.

Zülfikâr adlı ucu çatal kılıç Hz. Ali ile bütünleşmiştir. Bugün Aleviliği ve Alevî kimliğini sembolize etmektedir. Zülfikâr’ın iki çatal ucundan birisi “*ilim*”i, diğeri “*iman*”ı temsil etmektedir. Kılıçın kabzası ise “*adalet*”i...Peygamberimizin vasiyeti üzerine Zülfikâr; onun ölümünden sonra Hz. Ali tarafından kınına sokuldu ve bir daha bu kılıçla hiç savaşmadı.

Bu kılıç bir savaş aracı değildir. Bugün Alevî ve Bektaşîler kılıçı; gerçek adaletin, hakkaniyetin, doğruluğun, mertliğin bir sembolü olarak benimserler. Bu kılıç; insanlığın ilim, iman ve adalet timsali olarak görürler ve kabul ederler.

Gerek Fars edebiyatında, gerekse divan ve halk edebiyatında Hz. Ali ile birlikte Zülfikâr’ı öven şiihlere “*Zülfikârname*” adı verilmektedir. Hz. Ali’yi, Zülfikârsız ve atı Döldülsüz düşünmek mümkün değildir.

Alevî ve Bektaşî şairleri ve ozanları pek çok “*Zülfikârname*”ler yazmışlardır. En azından Hz. Ali’yi andıkları şiihllerinde Zülfikâr’ı mutlaka onunla birlikte zikretmişlerdir.

16. yüzyıl da yaşamış olan Sururî Dede’nin Zülfikârnamesi dikkate değerdir.

ZÜLFİKÂRNÂME¹

Subh-u dem çün nev-araz çarh oldu birden aşikâr
Gün yüzünden turrâ-i şeb-rengi saldı rûzigâr
Devr-i ruhsârında yazmış gördüm ol Perverdigâr
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

Şâh-bâz-ı lâmekândır tâ arşa pervâz eyledi
Sûret-i ma’nanın encâmına âgâz eyledi
Kulle-i Kâf-ı kademden çıktı âvâz eyledi
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

Levh-i mahfûz tılısımı genc-i Kur’ân üzredir
Âlem-ül-gaybin sıfâtı zât-ı insan üzredir
Âlem-ü Âdem bu sözdendir bu erkân üzredir:
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

¹ **Sururî Dede**

Gerçek kimliği tam olarak bilinmeyen bir Bektaşî şairidir. Yaşamı gezgincilikle geçmiş, coşku- lu bir kişidir. Doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir. Yavuz Sultan Selim zamanında yaşadığı anlaşılıyor. 16. yüzyılda yaşadığı tahmin edilmektedir. Nefeslerinde Hurufilik felsefesi inancının güçlü olduğu gözlenmektedir. Ankara Milli Kütüphanede kayıtlı bir divançesi bulunmaktadır.

Tâ ki ref oldu hicâb-ı mâsivallâhın temâm
Onsekizbin âleme kâimekâm oldu kelâm
Âdemin vechinde zâhir kıldı fazl-ı lâ yenâm
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

Leyle-tül-mi'râcta çün ol Şehsüvâr-ı enbiyâ
Sayesinde Sidre'nin buldu makâm-ı müntehâ
Söyledi âna zebân-ı Murtazâ'dan Kibriyâ
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

Ger Alî'nin mazharı olmasa zât-ı bül'beşer
Kimse vermezdi Kelâm'ullâh-ı nâtuktan haber
Ser-be-ser eşyâ okurlar kılсан kim nazer
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

Ey **Sürûrî** Pâdişâh-ı lem-yezeldir Murtazâ
Âfitâb-ı matla-ı subh-u ezeldir Murtazâ
Belki zât-ı ekberi dersem mahaldir Murtazâ
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

Sürûrî

Hadis-i şerif olarak bilinen bu sözü'nün yarısı “Lâ fetâ illâ Ali”dir. Alevî ve Bektaşî şair ve ozanları hadisin sadece bu yarısı için de şiirler düzmüşlerdir. Bolvadinli Hıfzî'nin bir şiirini örnek olarak yazıyorum ki bu şiir bir “*Alinâme*”dir ve beyitler halinde yazılmıştır.

ALİNÂME²

Hakk cemâlin nûr-u şefkat "Lâ fetâ illâ Ali"
Sendedir lutf-u hidâyet "Lâ fetâ illâ Ali"

Bunca ervah ins-ü cinnî çağrışurlar Rabbenâ
Dürr-i yektâ sarf-ı kuvvet "Lâ fetâ illâ Ali"

Bunca eşyâ ism-i a'zam sırrın izhâr eyleyen
Beyt-i ulyâ-yı hakikat "Lâ fetâ illâ Ali"

Heft âlem nesl-i Âdem hepsi senin şânındadır
Dediler şâh-ı vilâyet "Lâ fetâ illâ Ali"

² **Bolvadinli Hıfzî**

XIX. yüzyılda yaşamış bir Bektaşî ozanıdır. Gerçek kimliği ve hayatı hakkında kesin bilgilere sahip değiliz. Doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir. Bazı yazma dergi ve cönklerde şiirlerine rastlanmaktadır. Dili ağdalıdır, ama Osmanlı Türkçesini çok işlek bir şekilde kullanmaktadır. Hz. Ali'ye ve Ehibeyt'e samimi bir bağlılığı bulunmaktadır.

Kendi birdir ismi binbir okunur Rabb-ı Celil
Kimse bilmez sırr-ı hikmet "Lâ fetâ illâ Alî"

Hıfzıyâ hıfz eyleyüb dünyâ vü mâfihâyı bil
Baki Hakk nûr-u nübüvvet "Lâ fetâ illâ Alî"

Bolvadinli Hıfzî

Bir Zülfikârname de Ali Tûrabî Dede-baba'dan örnek olarak yazalım. Bu şiirde, hadis-i şerif olarak bilinen bu söz, her dörtlüğün sonunda nakaratlanmıştır.

ZÜLFİKÂRNÂME³

Âhına bel bağladım fahrinle ettim iftîhâr
Mîhr-i şevkin mesken etmiştir dilimde pâyîdâr
Dîdi "*Arslanım*" deyu yâd eyledi Perverdigâr
"Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr"

Revnağ-i dîndir cihan içre verübtür zîyb-ü fer
Hem şerefyâb oldu İslâm sâye açtı bâl ü per
Medhini vafettiğün kimdir deyu sorsan eğer
"Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr"

Yâ nice zât-ı mükerrermdir anı fikr eyle sen
Kahramanlar hep onadır kul zırh ü cevşen çeken
Hiç kes var mıdır anın tek kâfirin kaddin büken
"Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr"

Dest urub çekti kopardı ol erenler serveri
Kal'a-yı muhkemde bâbı seddolan ol Hayber'i
Sadhezârân Rüstem olmuştur der'inde kemteri
"Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr"

Enbiyâ dâmâdı, ashâb-ı güzîn-ü ser-imâm
"*Hel etâ...*" şânında nâzil, Sâki-i Kevser benâm
Bu kelâmın sırrına er, virdin olsun subh u Şâm
"Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr"

³ **Ali Tûrabî Dede-Baba**

XIX. yüzyılda yaşamış bir Bektaşî şairidir. Yanbolulu Hacı Ali Tûrabî Dede Baba olarak tanınmaktadır. 1849 yılında Hacı Bektaş Dergahı postnişini olmuş ve 19 yıl meşihat etmiştir. 1868 yılında vefat edince, Hacıbektaş Türbesinin girişinde sol taraftaki tümseğe defnedilmiştir. 2800 beyti ihtiva eden ve içinde münacaat, gazeller, mersiye, terciibent, terkihibent, müseddese, muhammes, murabba ve koşmaların bulunduğu büyük bir divanı bulunmaktadır.

Âşık-ı sâdik isen sâbit-kadem râhında ol
Himmet-i ulyâsına er, derdine dermânı bul
Say ile bâtın yüzünden keşf ola bu nutka yol
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

Nûr-u ebyaz ile ahdar kandil içre bir demek
Zahir ü bâtın **Turâbî** gör anıncün müşterek
Ârifin tesbîhidir vird-i zebanında gerek
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”
Ali Turâbî Dedebara

19.yüzyılın önemli Alevî-Bektaşî şairinden birisi de Âşık Dertli'dir. Dertli'nin “*Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün*”aruzun düz kalıbıyla kaleme aldığı bir müseddesi şöyledir. Bu müseddeste her bendin sonunda son iki dize tekrar edilmektedir. Bu sebeble bu şiir bir “müseddes-i müzdeviç”tir.

MÜSEDDES/ZÜLFİKÂRNÂME⁴

Sakî-yi Kevser'dürür cennette şîr-i girdigâr
Rahm-ı maderden olupdur Mustafa'ya yadigâr
Oldu seyfinden anın din-i Muhammed aşikâr
Leşker-i küffarı tiğinden geçürdi peşimâr
Yâ nice medh etmeyim dünya vü ukba namı var
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

Zevce-yi bint-i Muhammed İbn-i amm-ı Mustafa
Ta ezelden öldürür ol sırr-ı Nebi aşına
Ali evlâdına bin canım dahi olsun feda
Varis-i peygamber oldür vakıf-ı sırr-ı Hüdâ
Yâ nice medh etmeyim dünya vü ukba namı var
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

Hem Ali'dir hem Veli'dir hem velayet şahıdır
Hem nücumdur hem de şemsdir hem felekler mahıdır
İns u cinnin zahir vü batında padişahıdır
Kâfirin küfrüdürür hem mü'minin penahıdır
Yâ nice medh etmeyim dünya vü ukba namı var
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

⁴ **Geredeli Dertli**

XIX, yüzyılın güçlü saz şairlerindedir. Önceleri Halvetî tarikatında iken sonraları Bektaşî olmuştur. Ehlibeyt dostudur. Bolu ve Gerede arasındaki Şahnalar köyünde 1770'de doğduğu kabul edilir. Asıl adı İbrahim'dir. İstanbul, Konya, Mısır, Ankara, Haymana gibi yerlerde yaşamış 1847 yılında Ankara'da ölmüştür. Sonraları kabri Şahnalar'a nakledilmiştir. Dertli ile ilgili çok kitaplar yazılmış ve divanı defalarca basılmıştır. Adına seminer ve sempozyumlar düzenlenmiş, şiirleri beste- lenmiştir.

Şafi-yi rûz-ı kıyamet kâşifi künc-i veli
Vakıf-ı sırr-ı Hüdâ'dır evliyalar ekmeli
Mesken etti kendini inkâr kılanlar esfeli
Mu'cizat kıldı irşâdi dehr-i dun-ı echeli
Yâ nice medh etmeyim dünya vü ukba namı var
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

Ateşe "Gül ol" dese onu gülistanlık eder
Güle baksa kalırsa güller haristanlık eder
Mûra kılsa iltifat mûrlar Süleymanlık eder
Taşa "Aslan ol" dese taşlar da aslanlık eder
Yâ nice medh etmeyim dünya vü ukba namı var
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

Bildiniz mi siz Yezid'in bağrının taş olduğunu
Zahiren İslamlığın batında kallaş olduğunu
Ta'n kılman dertler ile gözlerim yaşı olduğunu
Ayb görmem **Dertli**'nin sizler Kızılbaş olduğunu
Yâ nice medh etmeyim dünya vü ukba namı var
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

Geredeli Dertli

Alevî âşıklardan Pîr Mehmed'in bir nefesi de güzel bir Zülfikârname'dir. Bu nefes bir düvazımadır.

NEFES/ZÜLFİKÂRNÂME⁵

Vird idin sen cân ü dilden oku medh-i Hayderî
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr
Muhammed Çin'e bastı kadem çün kırdı putları
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

Hel'etâ geldi meydana medh edersin şâhımı
Yüzü şemsdir alını kamer âfitab ol mâhımı
İşidenler gûş ide feryâd ü zâr ü âhımı
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

Yerde gökte ins ü melek cümle didiler belî
Âfitâb-ı mûr-ı âlem sırrı- fettâh-ı celî
Bülbülüm gülzar içinde okurum vird-i Ali
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

⁵ **Pîr Mehmed (Muhammed)**

XIX. yüzyılda yaşamıştır. Eskişehir Seyyid Gâzi Dergâhı postnişinliği yapmıştır. Bir Bektaşî şairidir. XVIII. yüzyılın ortalarında doğmuş ve XIX. yüzyılın ikinci çeyreğinde öldüğü bilinmektedir. Dili sade olup güzelliklere söylenmiş pek çok şiirleri bulunmaktadır.

Evliya vü enbiyâ isminle buldu devleti
İre bu demde bîçâre kula şahın himmeti
Hakkına nazil olup nasr-ı min-Allah âyeti
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

Fâtîha ümmü'l-kitabsın okunan Yasin - Tâhâ
Devleti tâc-ı seri elestü şemsü'din-duha
Âl-i İmran sûresiyle hem okurum kâf-ı hâ
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

Şah Hasan vü Şah Hüseyin Zeynel İmam Bâkır'ı
Ca'ferî Kâzım Rızâ'dır Takî Nâkî Askerî
Şah Muhammed Mehdî'dir cümle âlemin serveri
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

Pir Muhammed oku sen ilm-i ledünden al haber
Ki sakın şah otağına kondurmagıl sen gubar
Vird idin sen ism-i şâh'ı budur hem ilm-i kibar
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

Pîr Muhammed

Âşık Halimî'nin bir muhammesi de Zülfikârname şeklindedir. Bu da bir duvazımandır, çünkü 12 imam şiirde tanımlanmaktadır. Beşinci dizeler her bendin sonunda tekrarlandığı için bu muhammesi “muhammes-i mütekerir” denir.

MUHAMMES/ ZÜLFİKÂRNÂME⁶

Mustafanın yarıgarı Hayderi düldül süvar
Name-i şiri budadandı ezelden aşikâr
Hem Hatice mahremi oldu Resulü girdigâr
Bizateyni min Resuldür Haydara Fatima yâr
Lâ feta illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Cedd-i paki Âhmedin kaimmakamı Şah Hasan
Nur-i zati enverindendir bu zati zül menen
Suze-i elması zehrab ile can verdi Hasan
Aşk yolunda boynuna bağla bu yolda sen resen
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

Pus-i kıldı gerdeninden Şah Hüseyini Mustafa
Rişte zahir oldu vechi gerdeninden pür ziya
Şimir melun gerdeni pakine bastı bihaya
Bu hakaretler yaraşmaz zatine ey mah lika
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

⁶ **Âşık Halimî**

XIX. yüzyılda yaşadığı sanılan bir Bektaşî ozanıdır. Çorum yöresinde yaşadığı sanılmaktadır. Doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir.

Şahı Zeynel Âbidindir ol imamlar serveri
Şah Hüseyin yadigârıdır şehribanın enveri
Şah Muhammed Bakır bedriddücanım gelberi
Şahı Cafer bendesi oldum gulamı kemteri
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

Şahı Kâzım heftû mizer kıblegâhı müminan
Şah Alî Musa Rızadır ruhu paki kudsiyan
Şah Takiyyü ba Nakidir padişahı dü cihan
On iki şehzadedir virdi zebanım her zaman
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

Askeridir Şahı Sultanı zemin arzu sema
Şanına levlâke fûrkan indi Haktan innema
Ayeti nasrun minallah geldi taha kul kefa
Arşızamda melâik vird ederler daima
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

Hücceti kaim Muhammed Mehdidir sahip liva
Darbı tığından havariç cümleten bulur fena
Zikri tesbihin edenler buldu rencine deva
Zâkirim zikri dilimde söylerim subh ü mesa
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

Şu **Halimî** bab-ı ihsanına geldim el'aman
Rusiyahim boynu bağlı çakirinim bigüman
Madeni cudi sahasın meded ey şahı cihan
Sen şefaati kânisin lütfet eya günc-i nihan
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

Âşık Halimî

Alevî cemlerinde hizmetlerden birisi de “*Saka erkânî*”dır. Elimizde bulunan bir “Saka Su Gülbankı”nın her dörtlüğünün sonunda “La fetâ illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikâr” sözü nakaratlanmıştır. Bu gülbank Anadolu Hatayîlerinden birine aittir.

SAKA DUASI

Sad hezaran lâ'net olsun ey münafık canına
Ben demedim Hak buyurdu bunu seni şânına
Ümmetim dersin, salâvat verirsin Peygamber'e
Ali'ye şekkin var ne amel ahdi peymanına
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

xx

Elli kere hacca varsan tavafın olmaz kabul
Arafat'a çıkarsan da kelp düşer kurbanına
Ali Hazretinden burda adaveti kesmedin
Şefaati kimden uman cürmüne isyanına
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

XX

Ey Azazil, ahsen-i takvimi inkâr eyledin
Yuh senin ol çürük geçmiş fâsidi imanına
Sultan Hatayî'm sen de bu sırrı gel söyle bana
Şah bir keremkândır kalma cümlenin isyanına
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr”

Sultan Hatayî

Alevîlerde, Hz. Ali cenknâmelerinde Hz. Ali savaşırken Zülfikâr'ın çarpışma sırasında uzadığına dair inanışlar da vardır. “Hz. Ali'nin kılıcından kaçılmaz” düşüncesi şiirlere dahi konu olmuştur. Pîr Sultan'ın bir şiirinde iki dörtlük şöyledir:

Kılıçın kırk arşın uzar
Münkirin kökünü kazar
Çarşı pazarlarda gezer
Dedikleri deli benim

Pîr Sultan'ım şu dünyaya
Dolu geldim dolu benim
Bilmeyenler bilsin beni
Ben Ali'yim Ali benim

Pîr Sultan

Noksani'nin Kan Kalesi Cengi adlı destanından bir bölüm bu inanışı yansıtmaktadır:

Böyle deyip aldı ele Zülfikâr
Gen cihanı kâfire eyledi dar

Çalar Zülfikâr'ı sağa soluna
Gelmez idi hiç ağırlık koluna

Zülfikâr uzar idi Hak emriyle
Ne kadar uzadığını Alah bile

Kiminin elin keser kimin kolun
Kiminin iki böler biçer belin

Kimisinin düşürür yere başın
Kiminin kütah eder uzun yaşın

Noksani

Rıza Boztaş'dan aldığım bir gülbankın (duanın) her cümlesinden sonra Zülfikâr hadisi tekrarlanmaktadır. Bu gülbankın şimdiye kadar nerede yayımlandığını bilemiyorum.

İLLA BİLLA ALİYYÜL AZİM

Allahım sen beni
Nefsimin şerrinden koru
La fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr
Lâ havle vela kuvvete
İlla billa alıyyül azim

Allahım iç ve dış düşmanlarımıza
Hiç fırsat verme
La fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr
Lâ havle vela kuvvete
İlla billa alıyyül azim

Allahım elime belime dilime
Sahip olmamı sağla
La fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr
Lâ havle vela kuvvete
İlla billa alıyyül azim

Allahım dostumu dost et
Düşmanlarımı kör et
La fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr
Lâ havle vela kuvvete
İlla billa alıyyül azim

Allahım bizim ailece
Dirliğimiz birliğimiz bozulmasın
La fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr
Lâ havle vela kuvvete
İlla billa alıyyül azim

Allahım ordularımızı muzaffer eyle
Kılıçımı keskin sözünü üstün eyle
La fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr
Lâ havle vela kuvvete
İlla billa alıyyül azim

Allahım her kaza bela
Nerden gelirse gelsin
Def et ya Perverdigâr
La fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr
Lâ havle vela kuvvete
İlla billa alıyyül azim

Allahım esirgeyen bağışlayan
Gören duyan sensin
Benim düşmanlarım yansın
La fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr
Lâ havle vela kuvvete
İlla billa aliyyül azim

Allahım düşmanlar bana
Arkamdan kuyu kazıyorlarsa
Tuzak kuruyorlarsa bana
Kazdıkları kuyuya, tuzağa onları düşür
La fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr
Lâ havle vela kuvvete
İlla billa aliyyül azim

Ey Rabbim sen bizi yoldan
Yoldan sapmışlardan eyleme
La fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr
Lâ havle vela kuvvete
İlla billa aliyyül azim

Çorum'un Sungurlu ilçesinin Kemallı köyünden, asıl adı Gazi Sarısakal olan Âşık İrfanî'nin bir Zülfikârnamesini aşağıya alıyorum. Bu şiirin ilk iki dördlüğü, diğer dörtlüklerden farklı olarak hece sayıları neredeyse iki katıdır. Diğer dörtlüklerde de hece ölçülerinde sakatlıklar bulunmaktadır.

ZÜLFİKÂRNÂME⁷

Eya talib gıl tefekkül bu nutkun sırrı sübhandan
Muhammed Mustafa etti bu virdi sıdk ile candan
Çağırıldı edirikni Ali düşmüşlere imdat senden
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr”

Şahsüvar oldu düldüle yetişti tarfet-ül ayın
Coşup anda vurur nara vermez ol küffara boyun
Vardı erişti ol zata dedi lebeyk ya Ata Hatif sıdk ile söyledi
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr”

Ummed isen Muhammed'e
Çağır ol şahı imdada
Gaybtan geldi bu seda
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr”

⁷ Âşık İrfanî

1939 yılında Çorum'un Sungurlu ilçesi Kemallı köyünde doğdu. Bir Sünnî aileye mensup olmasına rağmen Bektaşiliğe meyletti. Asıl adı Gazi Sarısakaldır. Saz çalmayı yeteri kadar bilmeyen İrfanî, çok güzel şiirler yazdı, deyişler söyledi. Okuma ve yazmayı da fazla bilmemektedir. Çorum, Tokat, Merzifon, Amasya, Samsun yörelerini dolaştı ve âşıklar meclislerinde bulundu. 1970 yılında Samsun'da bir arkadaşının evinde 31 yaşında iken öldü. Samsun'da Garipler Mezarlığı'nda gömüldür. Söylediği şiirler bazı âşıklar tarafından çalınıp okunmaktadır. Ali Rıza Ulusoy adlı araştırmacı, onun hakkında küçük bir kitap yayımladı.

Kim ki gafildir bu medhten
Şefa'at yok Muhammed'den
Mümin isen tasdik et sen
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr”

Biziz ismi Şaha talib
Şahadet küfüre galip
Zikreyle lisana gelip
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr”

Magribi maşırıkı gezen
Dört kitaba yazı yazan
Budur işte ismi azam
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr”

Bir ismi Şah-ı Velayet
Onu seven olur abad
Çağrışır bunca nebatat
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr”

Budur **İrfani**'nin virdi
Deva buldu gamı derdi
Bu esmayı levhte gördü
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr”

Âşık İrfanî

Anadolu Hataîleri arasında Can Hatayî, Derviş Hatayî, Sultan Hatayî, Baba Hatayî gibi pek çok Hatayîler bulunmaktadır. Anadolu âşıkları ve ozanları yazdıkları kimi şiirlerini Hatayî adına tapşırırlar. Anadolu'da yaşayan gerçek bir Hatayî var mıdır? Kimse bilmemektedir. Ama biliyoruz ki her âşık ve ozan Anadolu'da birer Hatayî'dir. İşte Derviş Hatayî olarak tabşıran bir âşığın Zülfikâr-nâmesi şöyledir:

ZÜLFİKÂRNÂME

Gel gönül okuyalım ismi azam duasını
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr
İlla billah issine ol yur gönüller pasını
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr”

Zülfikâr, taç, düldül, geldi bugün Ali destine
Alim aldı Zülfikârı gitti Küffâr kastine
Hem yine yazılı idi Zülfikârın üstüne
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr”

Yusufu zindana saldı Yakubunu kıldı zâr
Yusufa yine bu duâ idi zindan içre yâr
Yer ile gök hem bu duâ ile kılmıştır karar
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr”

Alim geçti ol devin önüne evvel bağına
Alim çekti ol devi evvelce hicran dağına
Bir hurmanın çubuğıyle bendetti parmağına
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr”

Baki deyil işbu dünya bivefadır bivefa
Eyyube verdi mihneti pek çok cevri ile cefa
Eyyup duayı okudu buldu derdine şifa
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr”

Ol münafıklar bu harfin manasına ermedi
Mansuru dâra çektiler dediğinden dönmedi
Halilullah dua ile nâr içinde yanmadı
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr”

On sekiz yıl Kaf Dağında cenk etti Hamza tamam
Kırar idi kâfiri vermezdi zerrece aman
Dün ü günü bu duayı okur idi her zaman
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr”

Musa Tur Dağında Hakka münâcaat eyledi
Ehli Hak değildi Nemrut münacatın neyledi
Evliyalar enbiyalar bu kelâmı söyledi
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr”

Dün ü günü çağırırlar ya Muhammet ya Ali
Muhammetle Ali idi iki cihan serveri
Her gazâda bu duayı okur idi ol Ali
“Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr”

Her kimler ki okur ise daima bu duayı
Kalmasın onun gönlünde zerrece bir gümanı
Bu dua ile temamdır hem dini hem imanı
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr

Süleyman barınağında bürhan idi bu dua
Hem gine her hükmüne de ferman idi bu dua
Ahrete de gerekli bir derman idi bu dua
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr

Çekilüp Miraçtan geldi ol hatemül enbiya
Hatemin ağzına attı dişledi ol murtaza
Derviş Hatayî'nin virdi oldu şimdi bu dua
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr

Derviş Hatayî

Yukardaki bu şiir, halk arasında o kadar çok değişikliğe uğramış ki hem hece sayıları ve dörtlükleri bozulmuş, hem de kafiyeleri bozulmuştur. Başka Anadolu Hatayîlerin yazdıkları Zülfikârâmeler de birbirine karışmıştır. Bozuk haliyle ve değişmiş vaziyetiyle başka Hatayîlerden bir örnek Zülfikârâme vermek istiyorum. Bu şiirin de ölçüleri bozuktur.

ZÜLFİKÂRNÂME/DÛA

Cümle dûaların başı budur
Okumuşuz biz bu viridi
Sen buyurdun biz okuruz
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr

Seyfullah, Safiyullah zamanında var idi
Bahiyullah zamanında ol Sultan idi
Ta ezeli ezelden iki cihana şah idi
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr

Mancılık ile Nemrud'un oduna Halil
Nar-ı şaz ile gülşen yaptırdı Celil
Mübarek ismini okuyunca yârlığıdı Cebrail
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr

Hak'teâla Allah'ın nurundan zuhur oldu Zülfikâr
Gamber ile Döldül ile bile geldi Zülfikâr
Hak'teâla Allah emriyle Ali kâza kıldı Zülfikâr
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr

Lâ fetâ ilminden bilmeyen mümün, mümin değildir
Bilip de zikretmeyen dahi ehli din de değildir
Bilip de zikredene yine gaza belâ mümkün değildir
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr

Çekti devin parmağını bir kıl ile bağladı
Dev de ah edüben zarı zarı ağladı
Adem Nebi bu dûa'yı okuyunca nice bin kere şükür eyledi
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr

Cebraîl Emin oldu, tabibe değmedi özün
Bahr-i Muhammed'e söyledi sözün
Selman ile yaş soruştu Ali oldu azizin
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr

Ali idi arşa, kürse mehman olan
Ali idi yedi yaşında Döldüle süvar olan
Ali idi cümle cihanın önünde ferman olan
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr

Dini İslâm zuhur oldu Murtaza Ali'yle
Şah'im erenler yurtan göçtü bu haliyle
Kopardı Hayber'in kapısın parmağıyle.
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr

Bu duayı şirin diye överdi Hûda
Zülfikâr'ı kaza kıldı; küffara
Onsekizbin alem kıyam ider Haydara
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr

Şah Hatâ'yim bu işe gönüllü ferman olagör
Varını meydana getir; sen de ehl-i irfan olagör
Oku ilm-i hikmet ilmini sen de "**insan**" olagör
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr

Şah Hatayî

Günümüz şairlerinden Adil Ali Atalay'ın (Ozan Vaktıdolı) Zülfikâr-nâmesi bir muhammestir. Şiirin adını ozan, Nat-ı Ali olarak vermektedir. Bu muhammeste dört ve beşinci dizeler her bentte tekrar edilmektedir. Buna göre bu bir "muhammes-i müzdeveç"tir.

(NA'T-I ALİ) İLLA ZÜLFİKÂR⁸

Hem evveli, hem ahiri, hem batini sen vardın
Ademin secde ettiği pençe-i aba idin
İlim idi, irfan idi, Allah ileydi virdin
Sevenler pençe-i aba olurlar hem Hakkâ yâr
Ali oldun, Veli oldun, mucizatın aşikâr
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr

Ali idi, Veli idi, İmamların evveli
Zülfikâr'ın sahibiydi, vardı bir de Kamber'i
"Lahmike lahmi" demişti iki cihan Serveri.
Aliyi her kim sevmezse hakikatta gözü kör

Ali oldun, Veli oldun, mucizatın aşikâr
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr

⁸ **Âşık Vaktıdolı (Adil Ali Atalay)**

1936 yılında Erzincan ili Kemaliye ilçesi Bizmişen köyünde doğdu. Önceleri Ankara, İstanbul gibi büyük şehirlerde işçi ve emekçi olarak çalıştı. 1972 yılında Can Yayınlarını kurdu. 20'den çok kendi eserlerini, araştırmalarını kitap olarak yayımladı. Âşık Vaktıdolı mahlasıyla şiirler yazdı. Alevî ve Bektaşî kültürüne hakim olup ve çok iyi bilmektedir. Kuran-ı Kerim'in manzum olarak tefsirini yazdı, yayımladı. Jüri üyeliklerinde bulundu, radyo ve TV programlarında yer aldı. Şiirleri başkaları tarafından seslendirildi. Can Yayınevi olarak yüzlerce kitap yayımlanmasına öncülük yaptı. Hâlen İstanbul'da hayatını sürdürmektedir.

Helâta suresi Haktan nazil oldu şanına
Lâin ancak hile ile kıyabildi canına
Varım yağum, ruhum canım feda olsun yoluna
Sana inanmayanların iki cihanda yeri nâr
Ali oldun, Veli oldun, mucizatın aşikâr
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr

Selmana nergizi verdi hemi Erzan dağında
Üçyüz sene sonra gördü Beytullah'ın bağında
Hasan ile Hüseyin var hem solunda sağında
Miraç'a vardı Muhammed baktı orda Ali var
Ali oldun, Veli oldun, mucizatın aşikâr
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr

Lahmike lahmi hadiste Resul ile yâr idin
"Cismike cismi" demişti hemi de bir can idin
Kör olanlar görmez seni bilmezler ki ne idin,
Cömertliğin dile destan olmuşsun cihanda şar
Ali oldun, Veli oldun, mucizatın aşikâr
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr

Adil Ali Vaktidolu seni sevdi, horlandı
Horlayanlar Hakkı bilmez gözü var ama körlerdi
Herkes bir yola ayrılmış çeşit çeşit yollardı,
Senin yolundan gidenler olur daim Hakka yâr
Ali oldun, Veli oldun, mucizatın aşikâr
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illa Zülfikâr

Âşık Vaktidolu

Şiirlerin bir bölümünde ism-i azam duasından söz edilmektedir. Bu yazımızın konusu ism-i azam duası olmamakla birlikte Zülfikâr'ın kılıçla ilişkilendirilmesinin nedenini bu sözün, Cebrâil tarafından ifade edildiği inanışından kaynaklandığı düşünülebilir.

Şih Safi'nin bir Zülfikâr-nâmesi de ism-i azam duasının adını vererek başlamaktadır ve ism-i azam duasının fazileti anlatılmaktadır. Bu şiir bir duvazımamdır.

ZÜLFİKÂRNÂME⁹

İsim vermeden okunur dua İsmi Azam'sın*
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr
Onikiimamların ismi duası imamsın
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Ali'm kötülük ideni hemen asıp kesmezdi
Aman mürvet diyenler de yere asla basmazdı
Bu duayı okuyunca süngü, kılıç kesmezdi
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Şüphesiz ki Ali'dir şu iki cihanın eri
Ümmetine lâyı kıldı bu güzel yadigarı
Zikreder Hatıyce, Fatıma, Döldül ve Kamberî
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Gaziler cenge giderken okurdun duayı Şah
Kaftan Kafa hükmederdi mülk sahibi padişah
Bu duayı okuyunca mahrum eylemez Allah
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Bu dua zikredilince akar didemin yaşı
Anarlar oniki İmam ile Hasan kardaşı
Okur Kerbelâ'da Şah Hüseyin şehitler başı
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

İmam Zeynelin zindanında bu dua bir ziynet
Bakır'ı candan sevenin durağı olur cennet
Beş vakıtın farzına farz, sünnetlerine sünnet
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

İmam Cafer hakkıçün biz Hak'ka kılalım niyaz
Kaldır perdeyi aradan yüz sürelim yüz be yüz
Bu duayı zikredince keser binlerce namaz
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

⁹ Şih Safi

XVI. yüzyılda yaşadığı sanılmaktadır. Hayatı hakkında kesin bilgilerimiz bulunmamaktadır. Edirneli olduğu sanılmaktadır. Alevî olduğu kesindir. Ancak doğum ve ölüm tarihleri bilinmiyor. Anadolu'da Şih Safi adında birkaç köy ve yerleşim yeri mevcuttur. Şih Safi türbeleri de vardır. Ancak, Alevî şair Şih Safi ile ilgisini kurmak zordur. "Hüseyin" dönerayaklı bir mersiyesi ile ünlüdür. Bu mersiyesinin cemlerde özel bir ezgiyle okunduğu bilinmektedir.

***İsm-i âzam Duası**

Allah'ın en büyük adı. Allah'ın 1000 adı bulunmaktadır. Bunun 300'ü Tevrat'ta, 300'ü Zebur'da, 300'ü İncil'de anılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın 99 adı geçer. Buna Esmâ-i Hüsnâ (güzel isimler) denir. Yüzüncü ad ise gizlidir ve kesin bilinmemektedir. Bu en etkili, en büyük Allah'ın adı olan ism-i azamın hangisi olduğu tartışmalıdır. Bu adla yapılan dualar anında kabul görüldüğüne inanılır. Onu bilenler, üstün kudret sahibi olurlarmış. Bu ad Süleyman Peygamber'in yüzüğünde kazılıymış. Hz. Peygamberin ism-i azamı Hz. Ali'ye öğrettiği rivayet edilmektedir.

Musa-yı Kâzım duayla siler gönlün pasını
Erenler aşikâr dinler Rıza'nın bu sesini
Teslim talip olana bu duadır bin Yasini
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Gaziler cenge giderken duayla eder zikri
Sürerler din inkârı, erenler irfan odunu
Zülfikârı hep çalınca gövdeyi kan götürü
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Takî, Nâkî bu duayı okurdu herdem günde
Bu dua bir duadır menendi yoktur cihanda

Bu duayı zikredenler mahrum kalmaz divanda
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Hasan Ali Askeri'nin bu dua idi cehti
Bu duayla zikredince yıkılır münkir tahtı
Çıkar Bilal Habeşi okur ya Muhammed Mehdi
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Bu dua Kuran içinde daim gizlidir aslı
Değme ülemalar seçmez seçer imamlar nesli
Bir yandan okunur dua Edirikni, Ağasni
Lâ fetâ illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikâr

Şih Safî sen seyyidsin ki duana eyle minnet
Aşıklar ustası er Hatayı ile Kul Himmet
Bu duayı zikredenin durağı olsun cennet
Lâ fetâ illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikâr

Şih Safî

Genci Abdal'ın bir Zülfikârname'si de bir divandır.

ZÜLFİKÂRNÂME¹⁰

Okumam can-ü gönülden ismi azam aşikâr
Sırr-ı tevhid-i ayan eyler bana perverdigâr
Aşık isen sadıkane oku gel leyl-ü nehar
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

¹⁰ **Genci Abdal**

XIX. yüzyılda yaşamış bir Bektaşî şairidir. Hayatı ile ilgili fazla bilgi bulunmamaktadır. İstanbul'da devlet memurluğu yaparken İstanbul'a gelen Eskişehir Seyyid Gazi ve Sultan Süca tekyelerinin şeyhleriyle tanışmış ve kendisi de onlarla birlikte Eskişehir'e gitmiştir. Seyyid Gazi ve Sultan Süca Veli tekyelerinde münzevi bir hayat sürmüştür. Bektaşî dergi ve cönklerinde Genci Abdal'ın şiirlerine rastlanmaktadır.

Hem dem-i rûh-i Muhammed' dir Ali Şah-ı kerem
Serveri kevn-ü mekânın olduğuyçün lâcerem
Kalbinin naz-ü niyazı virdin olsun dem be dem
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Vakıf ol ilmi hakikat sırrına manayı bul
Dergâh-ı bâb-ı Ali de hacetin olsun kabul
İreyim maksuda dersen oku durma pür usûl
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Açılır ayn-ı basîret şad olursun bî-güman
Erişir Hak'dan hidayet kalbine feyz-i nihan
Oku bu asma-i zat-ı akıl isen her zaman
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Aşk ile hem dem olaldan dilde âsârım budur
Dilde ikrar ü bâzarım **Genci** her kârim budur
Okurum Rûz-i Elest'den vird ü eskârım budur
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Genci Abdal

Âşık Rıza'nın Zülfikâr-nâmesi bir Nat-ı Ali'dir. Ayrıca bir muhammes-i müzdeviçtir.

ZÜLFİKÂRNÂME¹¹

Alemin ışığı, nuru Hak'la Hak olan Ali
Kâinatın kalbine, aşkı ile dolan Ali
Âşıkları hicranıyla seyrana salan Ali
O'dur gönüller Sultan'ı, O'dur muhabbetli yâr
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Yaşam sırrının iksiri, can içinde can Ali
Varlıkta ki kudret, kuvvet, damarda kandır Ali
Hikmetiyle sonsuzlukta, dalgalalı şandır Ali
O'dur gönüller Sultan'ı, O'dur muhabbetli yâr
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Hak Muhammed Mustafâ'nın kardeşi yâri Ali
Hasan, Hüseyinin atası, Fatma'nın varı Ali
Hak hakikat yurdunun, pazarbaşı şarı Ali
O'dur gönüller Sultan'ı, O'dur muhabbetli yâr
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

¹¹ **Rıza**

XIX. yüzyılın sonuna erişen bir Bektaşî şairidir. Asıl adı Ali'dir. Rahvalıdır. Devlet memurluğu yaptığı bilinmektedir. 1908 yılında ölmüştür.

Cehli, karanlığı silip putu kırandır Ali
Alçak kâfir, zalimlere tokat vurandır Ali
Hükmü adil bir hakim, natk-ı Kur'an'dır Ali
O'dur gönüller Sultan'ı, O'dur muhabbetli yâr
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Rıza, hiza, edep, erkân iman ikrardır Ali
Özü çürük münkirlere, elbet gümandır Ali
Gerçek mü'mine saadet, izzet İmam'dır Ali
O'dur gönüller Sultan'ı, O'dur muhabbetli yâr
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Rıza

Bir Anadolu'lu Nesimî'den elde edilen aşağıdaki Zülfikârname aynı mazmunları taşımaktadır.

ZÜLFİKÂRNÂME¹²

Nuruna kıldı nazar, Ol Haliki Perverdiğâr
Abâ döndü derdim ol hayretten oldu tarumar
Ol nurun kandiline yazmıştı der ruz-u şumar
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Tütününden nun felek oldu, muallak ser bigün
Köpüğünden yedi kat yerler, döşendi dün ü gün
Ol felekler girdişinden, söyledi ay ile gün
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Kudretinden Hak yarattı, kubbe-i zerrin nigar
Kubbenin hem girişinden oldu bu leyl ü nehar
Çarh-ı gerdan-ı anun ismiyle döndürdü medar
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Akl u aşk u, nefsi can, hazrete idi intizar
Bir avuç toprağa çün, kıldı nazar perverdiğâr
Adem'in cismi anun, ismiyle oldu üstüvar
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Adem'e verdi keramet, buldu Cennet'ün naim
Cümle ana secde kıldı, gayrü Şeytan'ir racim
Adem'in veçinde yedi hattı yazmıştı kadim
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

¹² **Nesimî**

Bu Nesimî; 1404 yılında derisi yüzülerek öldürülen “Enel Hak” diyen Seyyid Nesimî Sultan değildir. Bu Anadolu'lu bir halk ozanıdır. XVII. yüzyılda yaşamıştır. Kul Nesimî olarak tanınmıştır. Elinde saz, başında keçe külah köy köy Anadolu'yu dolaşmıştır. Asıl adı Ali'dir.

Nemrut'un mancılığından, nara atıldı Halil
Nar-ı gülzar eyledi ana, çün O Rabbi Celil
Bu mübarek ismi geldi, nara vurdu Cebrail
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Eyyüb'e oldu havale, yedi yıl renc ü belâ
Rabbena söylerdi daim, hazretinde Rabbenâ
Üç ismi yâr kıldı, buldu ol bunca gamdan necâ
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Samir'i Firavun için sihr etti izni Hûda
Hem nida Musa'ya geldi, saldı elinden asa
Lâ-tehafû hakkına geldi, bu ism ile dua
Lâ Feta illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Ta Süleyman Nebi oldu, bu cihanda padişah
İns ü cinnü duyar bunu ferman idi hükmü Şah
Hateminin nakşına yazdı, bu ismi şol İlâh
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Hak emriyle getirdi, Cebrail Adem'e demi
Hem meşamından üfürdü, hamil etti Meryem'i
İsa anun ismini yâd etti, buldu bu dem-i
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Ahmed ü Mahmud'u Kasım çıktı, ber arş'ı mecid
Hem Esedullah'ı gördü, dergâha olmuş mürid
Ber-mezid olsun ana, bu ism'i devlet ber-mezid
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Gitti bu hicran dem-i, geldi çün eyyam-ı bahar
Sad hâzaren murg-zar açıldı, oldu bura murg-zar
Bülbül ü kumru mübarek, söyledi vasfın hazer
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Dünya'ya geldi Ali çün adı oldu şehsüvar
Yerler anun ismi ile çünkü tuttular karar
İslâm anun ismiyle, İslâm'a geldi iftihar
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Tâ hayalinle gönül mülkünde seyran eylerim
Ben beni ol Şah'ımın methinde hayran eylerim
Ben Nesimi'yim Şah'ın vasfını destan eylerim
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Nesimî

Viranî'nin bir müseddesi de güzel bir Zülfikârname örneğidir. Bu müseddes, bir müseddes-i müstekerrirdir.

MÜSEDDES/ZÜLFİKÂRNÂME¹³

Zahir oldu çün didarı bugün vahdet aşikâr
Hattı zatında yazılmış, gördük anı satırcar
Zi mürekkep, zi kalem, zi katibi perverdigâr
Zi kelâmı vâhı menzil namı Haydar'dır, o yâr
Oku bu ismi dilersen olmuya şeklin hımar
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Kün kelamı, çünkü evvel rüşen oldu aleme
Fetkî nusrat indi, oldem ins ü cine Âdem'e
Hem Süleyman Nebi yazmıştı bu mührü Hatem'e
Düştü İsa çünkü bu isimle batını Meryeme
Bu cevabı şaniya hiç zinhar, zinhar lâdeme
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Levh-i mahfuza haçan gördü, Muhammed Mustafa
Dört satır gördü yazılmış, anda mahbubu Hüdâ
Biri şebri, biri şenha, biri ak, biri kara
Okuyup can ile dilden, dedi kim yâ Murtazâ
Evveli, âhirde senden zahir olmuştu serâ
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

İşbu dört satır içinde dört huruf kıldın ihan
Dört huruf oniki nokta konuşmuştur hem heman
Her birisi bir kitabın ilmîni kılar beyan
Lâ fetâ şehrine gel gör oniki nokta ayan
Bil Ali'nin elini kaldır derunundan güman
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Şah Hasan ile Hüseyin yüzüdür bu şemsi mah
Dün ü gün anlar tecellâ anla bil kimdir ilâh
Abidin ve Bakır durur mûmine puştu penah
Ger dilersen dü cihanda olmayasın ru siyah
Didim işit tut kulakın men sana bir doğru rah
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

¹³ **Viranî**

Doğum ve ölüm tarihleri belli değildir. XVI. yüzyılında yaşamıştır. Hurufî inanç ve felsefesini benimsemiş bir Bektaşî âşığıdır. Eğriboz adasında doğmuştur. Bektaşiliğin kurucusu ve ikinci piri olarak Balım Sultan'dan el almıştır. Bir süre Necef'te Hz. Ali'nin türbedarlığını yapmıştır. Razgrat'ta Demir Baba'dan icazet alarak Bektaşî Babası olmuştur.

Alevî ve Bektaşîler tarafından 7 ulu ozan arasında sayılır. Divanî birkaç defa basılmıştır. Bir de risalesi mevcuttur. Coşkun ve lirik bir Bektaşî ozanıdır.

Cafer-i Kâzım, Rızâ'dan isteyen imanı din
Kati der maksuduna fani cihanda ol yakın
Şah Tâki veya Nâki'dir, Askerî ruhul emin
Mehdi oldu hüccetül kayyum İmam-ül mütdekin
İsmi Azam'dır bu ismi oku gel ehli yemin
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Kes ümidin dünyanın sevdasını katit tamam
Sat selam olsun Ali'nin eline di sat selam
Ey **Viranî** çardeyi masum pâk duvazda İmam
Tutdu alem emri birle seraser böyle nizam
Her nefeste zikr ü, fikrin bu kelâm olsun müdam
Lâ fetâ illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikâr

Âşık Viranî

Aynen Anadolu Hatâyileri gibi, Kâtibiler de edebiyatımızda çoktur. Elimizde o kadar çok Kâtibi¹⁴ mahlaslı şiirler var ki bunların hangi Kâtibi'ye ait olduğunu ayırmak oldukça zordur. Ancak Kanuni Sultan Süleyman'ın İran Seferine (28 Ağustos 1553) götürdüğü büyük denizci ve amiral Seydi Ali Reis'in Kâtibi mahlasıyla şiirler yazdığını biliyoruz. Gerçi onun da divanı elde bulunmamakla birlikte bazı şiirleri günümüze ulaşmıştır. Bunlardan birisi de aşağıda vereceğimiz Zülfikârname gelenekli murabbasıdır. Bu murabbayı Şah I. Tahmasb'a yazıp göndermiştir. Şah'ın vekili Masum Big bir gece, ertesi gece de Şah Tahmasb onuruna yemek daveti vermiştir. Şah Tahmasb, Seydi Ali Reis'in Kazvin'de, Hemaden'da ve Derfezin'de yaptığı seyahate yol izni bile vermiştir.

ZÜLFİKÂRNÂME¹⁵

Şah-ı Merdan-ı Dülül'e rûz nebert olsa süvâr
Zülfikâre durmazdı hiç Rüstem ü İsfendiyâr
N'olay anınçün dese lütfeyleyip perverdiğâr
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

¹⁴ **Kâtibi**

XVIII. yüzyılda yaşamış bir Bektaşî saz şairidir. Hayatı hakkında bilgi sahibi değiliz. Ancak birden çok Kâtibi mahlaslı şair olduğunu biliyoruz. Onların da hayatı bilinmezlikle doludur. Bektaşîlerce düzenlenen mecmualarda ve cönklerde şiirlerine rastlarız.

¹⁵ **Seyid Ali Reis**

XVI. yüzyılın tanınmış amirallerindendir. Denizci bir ailenin çocuğudur. Galatalı Seydi Ali Çelebi diye de anılmaktadır. Galata Tersanesi Dârü's Snâa-i Âmire kethüdâlarındandır.

Doğum tarihi bilinmemektedir. Ama 28 Aralık 1562'de öldüğünü Kınalızâde Hasan Çelebi ifade etmektedir. Öldüğünde 60-65 yaşlarında olduğunu söylediğine göre 1498 veya 1499 yıllarında doğmuş olacağı tahmin edilebilir.

Seydi Ali Reis, Arapça ve Farsçayı çok iyi bilen birisi olup matematik, astronomi, coğrafya ve denizcilik konularında bir bilgindi. Kâtibi mahlasıyla şiirler yazardı. 1555 yılından başlayarak 1559 yılına kadar devam eden seyahati sırasında yazdığı murabbasını Şah I. Tahmasb'a sunmuştur.

Her zaman a'duya ol şâh-ı velâyet salsa at
Darb-ı şemşîrin gören ferzaneler olurdu mât
Vasf edüp şanın anun ederdi Fahr-ı Kâinat
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Şol gazâda kâfiri kırmağa etmişti yemin
Öyle çaldı tîği ol dem kana gark oldu zemin
Dedi hakkında şehadet eyleyup Rûhu'l Emin
Lâ fetâ illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikâr

Eyledi ana şecaat hil'atın Hak atâ
Kılıcından kan damlarsa tek midir ruz-i gazâ
Dediler cümle Melaik eyleyip ana duâ
Lâ feta illa Ali lâ seyfe illa Zülfikâr

Şir-i Yezdân'dan kaçardı havf edüp de bebr yaban
Kahramanlar tîğ-i hun rîzinden isterdi amân
Mert olup her kim kılıç kuşansa eydür bi gümân
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Na'ra urup eylese Şâh-ı Necess azm-i savaş
Salsa seyf-i kat'ını döymezdi ona buna dağ u taş
Halk olup fermân-beri derlerdi koyup yere baş
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Hayber'in kopardı kapısın kodu alemde nâm
Arşa astı tîğini şâd oldu cümle has u âm
Murtazâ'ya Kanber olup **Kâtibi** eder müdâm
Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ Zülfikâr

Âşık Katibi

(Seydi Ali Reis)

YARARLANILAN KAYNAKLAR

1. Doç. Dr. Bedri Noyan DEDEBABA, *Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik*, III. Cilt, Ardıç Yayınları, Ankara 2000, s.257-274
2. *Âşık Dertli Divanı*, (Hazırlayan: Hamdi BİRGÖREN), Bolu Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayını No: 4, Ankara 2011, s. 38-39
3. *Evlialar Şahı*, Cilt: 1, (Toplayan ve Yazan: Op. Dr. Mehmet Ali DERMAN), İstanbul 1965, s. 204-205
4. *Çorumlu Dergisi*, Sayı: 59, Haziran 1946, s.20-21
5. *Çorumlu Dergisi*, Sayı: 51, Ağustos 1944, s. 19-20
6. Prof. Dr. Nimet YILDIRIM, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2008, s. 750-751
7. Yusuf Ziya YÖRÜKÂN, *Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar*, (Eklerle Yayına Hazırlayan: Dr. Türkan Yörükân), Kültür Bakanlığı Yayınları 2104 Başvuru Dizisi 56, Ankara 2002, s. 365-366
8. Dr. Doğan KAYA, *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları 8789 Sözlük 23, Ankara 2007, s. 806-808
9. Ali Nail ULUSOY, *Ali Raif Ulusoy ile Âşık İrfanî (Gazi Sarısakal/Sungurlu Kemallı Köyü)*, Kardelen Ofset, Ankara 2013, s.268-269 ve s..323-324
10. Dr. Dilaver DÜZGÜN, *Dertli Divanı/Karşılaştırmalı Metin*, Fenomen Yayınları, Erzurum 2011 s. 165-171
11. Adil Ali ATALAY (VAKTİDOLU), *Gel Kendine Deli Gönül (Şiirler)*, 6. Basım, Can Yayınları: 9, Eylül 1997, s. 96-97
12. Haydar TEBEROĞLU, *Evlia Yolunda Erkân*, Ankara 2003, s.188-197
13. Prof. Dr. Cemal KURNAZ, "XVI. Yüzyılın Tanınmış Amirallerinden Seydi Ali Reis'in Portresi", *60. Yılında İlim ve Fikir Adamı Prof. Dr. Kâzım Yaşar Koprıman'a Armağan*, (Yayına Hazırlayan : E. Semih Yalçın), Ankara 2003, s. 470-483